

Seniorekonomi
En handfast översikt

Författare: Olle Vejde
Förlag: Olle Vejde Förlag
Milsbo 214, 781 94 Borlänge
0243-610 62
olle.vejde@swipnet.se
ollevejde.se
Omslagsbild: Wikipedia
Teckningar: Annika Gustafsson
Teckensnitt: AGaramond, Arial
Tryckeri: Olle Vejde Förlag 2016
© Olle Vejde

2:a utgåvan

ISBN 978-91-982351-4-2

Innan du börjar

Det är inte lätt att hitta källor som beskriver och exemplifierar ekonomiska situationer som en senior möter – eller kan möta. På så sätt är den här boken unik i sitt slag. Den har en bred uppläggnings, med följande huvudinnehåll:

Viktiga kontakter Lite juridik
Pensioner
Kommun Socialtjänst
Hälso- och sjukvård
Tandvård
Boende
Hushållets ekonomi
Spara och låna
Spara i värdepapper
Något lite familjerätt

Bokens 174 sidor information räcker kanske inte alltid. Följande böcker kan då fylla ut en del av det som saknas. För innehållet i dem, se gärna min hemsida ollevejde.se. För samtliga gäller att del av innehållet kan läsas på nätet.

Pappersbok	Nätet. Lägg till efter nätadressen ollevejde.se/
Olle Vejde–Gärd Ojon–Lisa Sandberg, Minilagbok för sambor	sambor1-12.pdf
Olle Vejde–Lena Olofsson, Minilagbok för människor med funktionsnedsättning	fneysatt1-32.pdf
Olle Vejde, Patienträtt	patienrattt1-30.pdf
Olle Vejde, En liten bok om begravning	begravning1-20.pdf
Olle Vejde, Din framtida pension	framtidapension1-19.pdf

Jag är helt öppen för kritik av boken och ytterst tacksam för påpekanden om fel och oklarheter; seniorekonomi är faktiskt ett jätteområde. Det går bra att ringa, mejla eller pappersskriva till mig. Telefonnummer och adresser finns på sidan här bredvid.

Olle Vejde

PS

Boken är aktuell per år 2016.

Det här finns i boken

Viktiga kontakter Lite juridik		Hushållets el	94
Viktiga kontakter	6	Telefoni TV Internet	96
Juridisk hjälp	7	Avtal – mer än du kanske tror	98
Överklaga myndighetsbeslut	9	Öppet köp Bytesrätt	99
Pensioner		Handla på nätet	100
Två hemsidor	12	”I befintligt skick”	101
Första allmänna pensionssystemet	13	Spara kvitton	102
Allmän pension: Födda före 1938	14	Fel på vara från näringsidkare	101
Allmän pension: Födda 1938–1953	16	Reklamera	102
Allmän pension: Födda efter 1953	18	Vad får en reparation kosta?	105
Födda efter 1953: Inkomstpensionen	21	Anlita en hantverkare	106
Födda efter 1953: Premiepensionen	23	Ta tvisten till Tingsrätten	110
Födda efter 1937: Garantipensionen	28	Sen betalning	112
Efterlevandepensioner	30	Utmätning	115
Bromsen	32	Skuldsanering	116
Äldreförsörjningsstöd	33	Försäkringar	118
Bo utomlands	36	Spara och låna	
Tjänstepensionen	36	Hemsidan Konsumentverket	120
Skatt lön pension	39	Spara på kort och lång sikt	121
Kommun Socialtjänst		Några vanliga låneformer	123
Från fattigvård till socialtjänst	42	En allmän lånekalkyl	124
Rätten till bistånd	43	Boräntor	126
Avgift hemtjänst. Ett exempel på maxtaxa	44	Bolånekalkyl	127
Skälig levnadsnivå	46	SMS-lån	129
Färdtjänst ”Mobilitetsstöd	47	Effektiv ränta	131
Hälso- och sjukvård		Seniorlån	132
Tre hemsidor	50	Spara i värdepapper	
För 100 år sen	50	Några allmänna synpunkter	136
Högekostnadsskydd patientavgifter	53	Historisk tillväxt	137
Högekostnadsskydd mediciner	55	Avgifter	138
Sjukresor	57	Egen hantering	139
Personliga hjälpmedel	59	Kapitalförsäkring Investeringssparkonto	142
Du är försäkrad	60	Något lite familjerätt	
Din journal	60	Hemsidan Lagen.nu	144
Missnöjd med vården	64	Gemensam bostad Gemensamt bohag	146
Akutvård utomlands	65	Giftorättsgods Enskild egendom	147
Planerad sjukvård utomlands	66	Äktenskapsförord	149
Sjuklön Sjukpenning	68	Bodelning under äktenskapet	151
Tandvård		Bodelning vid skilsmässa	152
Tandvård då och nu	70	Förfoganderätt Äganderätt	154
Referenspriser	71	Förskott på arv: Bröstarvingar	155
Standardsituationen	72	Basbeloppsregeln: Makar	156
Särskilt tandvårdsstöd	73	12:2-regeln	157
Vissa speciella grupper	74	Fritidshuset som försvann	158
Särskilda tandvårdsbehov	76	”Samborätt” och Samboegendom	159
Boende		Samboavtal	160
En hemsida	78	Bodelning av samboegendom	161
Bostadsanpassning	79	Vid en sambos död	162
Bostadsbidrag	80	Sambors bostad	163
Bostadstillägg: Principen	81	Hur barn ärver föräldrar	164
Bostadstillägg: Ett räkneexempel	82	Testamente	166
Särskilt boende Seniorboende	85	Gåvor	168
Delat ägande hus/bostadsrätt?	87		
Hemtjänst RUT-avdrag	88	Bilagor	
Hushållets ekonomi		Nätadresser	171
Två hemsidor	90	Landsting/Regioner	172
Budget	91	Register	173
Fyra viktiga lagar	93		

Viktiga kontakter Lite juridik

Viktiga kontakter 6

Juridisk hjälp 7

Överklaga myndighetsbeslut 9

Viktiga kontakter

Socialkontoret

En del av kommunkontoret.
För adress och telefonnummer,
googla på kommun plus ortsnamn.

Ska ge råd och stöd till dem som har det svårt ekonomiskt eller på annat sätt, bland annat i frågor om boende, hemtjänst och färdtjänst.

Försäkringskassan

Adress servicekontor, se längst ned i spalten.

0771-524 524: Personligt samtal
020-524 524: Självbetjäning med knappval
fk.se

Ansvarar bland annat i frågor om sjukpenning, tandvård, vård utomlands, aktivitets- och sjukersättning ("förtidspension").

Skatteverket

Adress servicekontor, se längst ned i höger spalt.

0771-567 567: Frågor om skatter och folkbokföring.
020-567 000: Beställa vissa blanketter och broschyrer och få dem gratis hemskickade. För en lista över alla val, slå 8999.
skv.se

PENSIONS MYNDIGHETEN

Adress servicekontor, se längst ned.

0771-776 776
pensionsmyndigheten.se

Ansvarar för pensioner, äldreförsörjningsstöd och bostadstillägg för ålderspensionärer. Bostadstillägg för dem med aktivitets- eller sjukersättning är Försäkringskassans ansvar.

Vårdcentralen

För adress och telefonnummer, googla på vårdcentral plus ortsnamn. För sjukvårdsrådgivning finns numret 1177. Inget riktnummer! Du kopplas automatiskt till vårdgivare i det område du ringer från. Telefonnummer och nätadresser till samtliga landsting och regioner finns i en bilaga i boken.

Hjälpmiddelscentral

Googla på hjälpmiddelscentral plus ortsnamn.

Servicekontor

Ett servicekontor för Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten och Skatteverket kan finnas på din ort. Att hitta det: Gå till skv.se och klicka på Kontakta oss och sedan till vänster på Besök.

Juridisk hjälp

Advokaters hus är byggda på förlorarnas huvuden (Danskt ordspråk).

Säg att du råkar i rättsliga svårigheter.

Tanken är då att du i första hand ska utnyttja rättsskyddet i dina försäkringar. Rättsskydd ingår automatiskt i hem-, villa- och fritidshusförsäkringar. Det finns också i bland annat hel- eller halvförsäkring av bil.

För en lekman kan det vara svårt att veta vilket värde skyddet har i praktiken. Försäkringsbolagen får nog sägas vara utomordentligt skickliga på ”det finstilla”. Man får inte heller glömma självriskan och det tak som finns för ersättning.

Rättshjälpens rådgivning

Den statliga rättshjälpen infördes på 1970-talet. Syftet var – och är – att öka jämlikheten i samhället. Man ska inte av ekonomiska skäl hindras från att ta till vara sina rättsliga intressen. Reglerna finns i *Rättshjälpslagen* (1996:1619).

Hjälpen är uppdelad på *Rådgivning* och *Rättshjälp*. Här tar jag bara upp rådgivningen. Rättshjälp gäller ärenden som kräver mer än rådgivning.

Rådgivningen

Rådgivning kan du få i högst två timmar. Den kan i princip gälla alla slag av juridiska angelägenheter. Avgiften år 2016 är 1 654 kr i timmen inklusive moms. Du kan i vissa fall få avgiften nedsatt eller helt slopad.

Kontakt

Vänd dig till en advokatbyrå eller en juridisk byrå som lämnar hjälp enligt *Rättshjälpslagen*. Alla gör det inte, så fråga först.

Gratis rådgivning

Sveriges Advokatsamfund har en verksamhet som innebär att en del advokater ger gratis rådgivning under en kvart. De ställer upp frivilligt och utan ersättning.

Fråga på kommunen om verksamheten finns i just din kommun. På nätet hittar du uppgifter genom att gå till advokatsamfundet.se och där klicka på [Advokatjouren](#).

Nätet har adresser till viss gratis rådgivning. Man kan gratis få ställa en *inledande* fråga. För exempel, se nästa sida.

- ❑ juristjouren.se
Telefon 0771-333 444. För frågor som gäller familj, arv, arbete och bostad. Det går också att skicka en fråga; välj [Kontakt](#).
- ❑ juristpunkten.se
Telefon 0200-58 58 00. Fri rådgivning per telefon eller e-post. Familjerätt: Vårdnad, bostad, umgänge.
- ❑ lawline.se
Telefon 08-533 300 04. Välj [Skicka din juridiska fråga gratis](#).
- ❑ bostadsjuristerna.se
Telefon 08-520 247 00. ”Vi kan bostadsjuridik, låt oss hjälpa dig. Börja med en inledande kostnadsfri rådgivning.”

Juridiska begrepp på nätet

För en ordlista, gå till Domstolsverkets hemsida domstol.se. Klicka på [Juridisk ordlista](#).

Konsumentfrågor

Här är organisationer du kan vända dig till; det är gratis.

- ❑ *Allmänna Reklamationsnämnden*; 08-508 860 00; arn.se. Hos nämnden kan du klaga på ett köp du hos en *näringsidkare* gjort av en vara eller en tjänst. Det finns en prövningsgräns för värdet på den vara eller tjänst det gäller. Gränsen är 500 kr för ärenden som bland annat gäller kläder och elektronik, 1 000 kr för ärenden som bland annat gäller motorer och 2 000 kr för ärenden som bland annat gäller bostad. ARN måste ha din anmälan inom ett år från det du fick Nej från det företag du klagar på.
Det kan vara bra att först prata med kommunens konsumentvägledare. Fråga hos din kommun efter adress och telefonnummer. Eller googla på konsumentvägledare följt av namnet på din ort. Tyvärr finns tjänsten inte i alla kommuner.
- ❑ *Konsumenternas bank och försäkring* och *Konsumenternas försäkringsbyrå*; 0200-22 58 00; konsumenternas.se. En enastående tjänst.
- ❑ *Hallå konsument!* Man kan gå in på hemsidan hallakonsument.se, ringa 0771-525 525, mejla info@hallakonsument.se eller chatta med expert. Hallå konsument svarar på frågor om köp av varor och tjänster, avtal, reklamationer och annat som konsumenter behöver hjälp med.
- ❑ *Telekområdgivarna*. Abonnemang för tv, telefoni och bredband. Du kontaktar tjänsten via ett formulär på hemsidan telekomradgivarna.se.

Överklaga myndighetsbeslut

Det är inte visdom, utan myndigheter som stiftar lagar (Thomas Hobbes).

Ibland möter vi lokala myndighetsbeslut som vi tycker är orimliga eller får vi avslag på egna önsknningar vi tycker är motiverade. Här är två sätt att överklaga, båda gratis.

❑ *Laglighetsprövning*

En domstol prövar om myndigheten får ha en viss uppgift. *Anm:* Ett äldre ord är *kommunalbesvär*. Besvär, av ett mycket gammalt svenskt ord, belasta, betunga.

❑ *Förvaltningsbesvär*

En domstol prövar om myndigheten på rätt sätt utför en uppgift som den har enligt lag eller annan författning.

Här tar jag bara upp det andra slaget. Gången i det exempel som följer gäller kommunens *Socialnämnd*. För Försäkringskassan gäller ett lite annat sätt; se nästa sida.

Förvaltningsbesvär, ett exempel

När Karin skadade sig allvarligt i en olycka förstod hon att hon efter sjukhustiden skulle behöva hjälp i hemmet. I god tid sökte hon därför hemtjänst två timmar om dagen. Hon gjorde det i ett brev till Socialkontoret. Efter ett tag får hon svar. I svarsbrevet står det att hon kan få hemtjänst, men bara en timme om dagen.

Karin är besviken och vill överklaga. Det är då flera saker som hon får tänka på:

❑ För det första, går beslutet att överklaga?

Observera att Socialkontoret är skyldigt att tala om för Karin om beslutet kan överklagas och i så fall hur och inom vilken tid.

Men Karin kan också titta i lagboken. Hemtjänsten är en uppgift för kommunen enligt *Socialtjänstlagen* (2001:453). Det är alltså i den lagen hon ska leta. Hon läser där att beslut om hemtjänst kan överklagas.

❑ Hon måste ha ett skriftligt avslagsbeslut. Det räcker inte att hon får ett muntligt Nej, till exempel i ett telefonsamtal.

Exempel: En man ansöker om hemtjänst, men får Nej. Beslutet meddelas muntligt, trots att mannen begärt att få det skriftligt och har rätt till det. Mannen överklagar beslutet hos domstolen som bland annat skriver: "Domstolen kan inte företa ändring i ett muntligt meddelande - - - (och) upptar inte överklagandet till prövning."

- ❑ Det är bara den som beslutet angår som får överklaga det. Det är alltså Karin själv som måste göra det. Hon kan förstås få hjälp med skrivelsen!
- ❑ Var ska Karin överklaga?

Det ska Socialkontoret ha upplyst henne om. Men ser hon efter i Socialtjänstlagen finner hon att det ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Det betyder att hon i första hand ska vända sig till *Förvaltningsrätten*. I andra ärenden kan det vara så att man ska överklaga hos en annan myndighet. De allmänna förvaltningsdomstolarna är

12 Förvaltningsrätter
4 Kammarrätter
Högsta förvaltningsdomstolen

- ❑ Karin skriver nu ett brev som hon *adresserar till Förvaltningsrätten men skickar till Socialkontoret*. Hon skriver:

Till Förvaltningsrätten i . . .

Jag har ansökt om hemtjänst två timmar per dag, men socialnämnden vill bara ge mig en timme per dag. Det räcker inte; se bifogade läkarintyg. Jag vill därför att socialnämnden omprövar sitt beslut och, om den inte gör det, att domstolen beslutar enligt min önskan.

- ❑ Karin begär alltså att Socialnämnden (i praktiken Socialkontoret) ska pröva frågan igen. Står kontoret fast vid sitt avslag ska det skicka Karins brev vidare till Förvaltningsrätten. Ändrar man sig däremot till Karins fördel är frågan löst utan att domstolen ska blandas in.

Överklaga beslut av Försäkringskassan

Gången liknar den ovan. Men den är i två steg.

- ❑ *Steg 1.* Man begär att kassan omprövar sitt beslut, gör en *omprövning*.
- ❑ *Steg 2:* Blir det ingen omprövning överklagar man hos *Förvaltningsrätten*. Men man skickar överklagan till kassan som skickar den till domstolen.

Gå vidare?

Ett avslag i Förvaltningsrätten kan Karin överklaga hos *Kammarrätten* och ett avslag också där hos *Högsta förvaltningsdomstolen*. I båda fallen måste hon ansöka om att få överklaga. Hon måste ha vad som kallas för *prövningstillstånd*. Det är inte säkert att hon får det.

Pensioner

Två hemsidor	12
Första allmänna pensionssystemet	13
Allmän pension: Födda före 1938	14
Allmän pension: Födda 1938–1953	16
Allmän pension: Födda efter 1953	18
Födda efter 1953: Inkomstpensionen	21
Födda efter 1953: Premiépensionen	23
Födda efter 1937: Garantipensionen	28
Efterlevandepensioner	30
Bromsen	32
Äldreförsörjningsstöd	33
Bo utomlands	36
Tjänstepensionen	37
Skatt lön pension	39

Två hemsidor

Av de två hemsidorna gäller den andra bara för dig som är född 1938 eller senare.

Pensionsmyndigheten

Adress: pensionsmyndigheten.se. För vissa delar behöver du e-legitimation eller en personlig kod. Detta gäller bland annat delar av *Dina pensionssidor*.

För information om e-legitimation, välj [A-Ö](#) → [E-legitimation](#). En personlig kod går att beställa hos Pensionsmyndighetens Kundservice, 0771-776 776. Det går också att utan inloggning beställa den på [Dina pensionssidor](#); välj [Beställ personlig kod](#). I båda fallen får du koden gratis hemskickad.

Spara till pension

Gå i pension

För pensionärer

Dina pensionssidor

Statistik o

Minpension.se

Adress: minpension.se. Du behöver e-legitimation eller en personlig kod. Det går bra med dem ovan. Efter inloggning får du bilden nedan.

Min intjänade pension

Allmän pension

Tjänstepension

Privat pension

Det är till stor hjälp att på en enda plats ha uppgifter inte bara om den allmänna pensionen utan också om tjänstepension och privat pensionssparande.

Det första allmänna pensionssystemet

Ingen är så gammal att han inte tror att han har ett år kvar att leva (Cicero).

År 1914 trädde det första allmänna pensionssystemet i Sverige i kraft. För många var det en efterlängtd framgång. Men det fanns också belackare. Bland dem kunde tonen vara hård.

Exempel: I tidningen Svenska Dagbladet den 21 maj 1913 skrev den internationellt kände nationalekonomen Gustav Cassel att "de fördärliga verkningarna kommer endast långsamt att träda fullt i dagen, men då blir de desto svårare att avhjälpa". Han menade också att svenska folket skulle förslöas och att landet skulle kunna bli ett lätt byte för en fiende utifrån.

Vad innebar då reformen?

Pensionsåldern sattes till 67 år. För män kunde full pension vara lägst 40 kr och högst lite mer än 400 kr, för kvinnor lägst 36 kr och högst en bit under 400 kr. *Allt per år!*

Talen 40, 400 och 36 är i den tidens penningvärde. Vad skulle de betyda i dag? Jag går till Statistiska centralbyråns hemsida scb.se och väljer [Prisomräknaren](#). Jag för in beloppet 400 och året 1914.

The image shows a screenshot of the Swedish Price Calculator (Prisomräknaren) interface. It consists of two main input fields. The top field, highlighted in orange, has a text input containing '400', a label 'kronor', a unit selector 'år', and a dropdown menu set to '1914'. Below this, the text 'så motsvarar det:' is displayed. The bottom field, highlighted in light blue, has a text input containing '18 300,00' in green, a label 'kronor', a unit selector 'år', and a dropdown menu set to '2016'.

Svaret blir 18 360 kr. För beloppet 36 kr år 1914 får jag på samma sätt 1 647 kr. Det är *årsbelopp* att begrunda.

Allmän pension: Födda före 1938

Problemet med att vara pensionär är att du aldrig kan ta ledigt (Abe Lemons).

Borta ur ordförandet är de gamla pensionsformerna folkpension, ATP (Allmän TilläggsPension) och pensionstillskott. De försvann i ett systemskifte i början av 2000-talet. Men de finns – osynliga – kvar.

Från det allmänna har du i dag en eller båda av två pensionsformer i den allmänna pensionen:

Tilläggs pension

Garantipension

Undantagsvis kan en efterlevandepension finnas. Till sådan pension återkommer jag i ett senare, eget kapitel.

Tilläggs pension

Detta är den pensionsform som de flesta ålderspensionärer födda före år 1938 har. Det belopp man får är en omräkning och uppdatering av vad man tidigare hade i de gamla formerna.

Kolla årets belopp

För att kolla förändringen från föregående år behöver du förändringen i procent. Om du inte hittar den i tidningen runt årsskiftet kan du ringa till *Pensionsmyndigheten* och fråga. Telefonnummer är 0771-776 776. Man är mycket hjälpsam.

Exempel: Från år 2015 till år 2016 ökade pensionen med 4,19 procent. År 2015 hade Emilio 12 341 kr i månaden. År 2016 får han:

$$\text{Pension år 2016} = 12\,341 \text{ kr} + 4,19 \% \text{ av } 12\,341 \text{ kr} = 12\,858 \text{ kr}$$

eller räknemässigt enklare

$$\text{Pension år 2016} = 12\,341 \text{ kr} \times 1,0419 = 12\,858 \text{ kr}$$

Ökad pension genom arbete?

Den möjligheten finns för dem som är födda 1938 eller senare. Men inte för gruppen pensionärer i det här kapitlet.

Kommande år?

Tilläggs pensionen väntas öka också åren 2017 och 2018. Vad som händer med garantipensionen är mer osäkert.

Garantipension

Denna är en grundtrygghet för den som har låg annan allmän pension eller ingen sådan pension alls. Den kan vara hel eller reducerad. Garantipension finns för alla de åldersgrupper jag beskriver i boken: Födda före 1938, Födda 1938–1953 och Födda efter 1953.

Hel garantipension födda före 1938

Hel garantipension är 2,1814 prisbasbelopp för ogift och 1,9434 prisbasbelopp för gift. Sambor räknas som gifta. *Anm:* För födda 1938 eller senare är talen 2,13 och 1,90.

Prisbasbeloppet ska följa förändringar i konsumentpriserna på vanliga varor och tjänster. Det bestäms varje år av regeringen. År 2016 är beloppet 44 300 kr.

Exempel: Stina med hel garantipension är ogift och född år 1935. År 2016 är hennes garantipension

$$2,1814 \times 44\,300 \text{ kr} = 96\,636 \text{ kr}$$

Året innan, år 2015, hade Stina garantipensionen 97 972 kr (beräknad på 2015 års prisbasbelopp 44 500 kr). Beloppet år 2016 innebär en sänkning med 0,45 procent. Det är ett dåligt resultat jämfört med höjningen 4,19 procent för tilläggs pensionen. Orättvist, kan det tyckas. Å andra sidan, ett annat år kan det omvända inträffa!

Reducerad garantipension födda före 1938

Garantipensionen minskas när en tilläggs pension och/eller efterlevandepension finns. Någon helt enkel formel för att beräkna en reducerad garantipension finns inte. En ungefärlig bild av förändringen från ett år till ett annat kan du få med hjälp av formeln

$$\text{garantipension år 2} = \text{pensionen år 1} \cdot \frac{\text{prisbasbeloppet år 2}}{\text{prisbasbeloppet år 1}}$$

Exempel: Roberto har reducerad garantipension. År 2015 var den 48 849 kr för året. Hur stor bör den på ett ungefär vara år 2016? Med prisbasbeloppen 44 500 kr år 2015 och 44 300 kr år 2016 finner han att den på ett ungefär ska bli

$$48\,849 \times 44\,300/44\,500 \text{ kr} \approx 48\,629 \text{ kr}$$

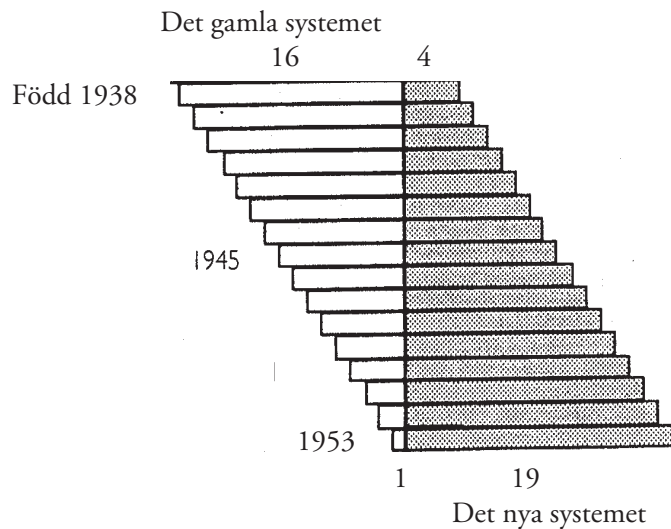
Allmän pension: Födda 1938–1953

En del påbörjar sin pensionering långt innan de slutat sitt arbete (Robert Half).

Är du i den här gruppen tillhör du vad som kallas *mellangenerationen*. Du får din allmänna pension till en del från det gamla systemet och till en del från det nya. Fullt ut gäller det nya systemet bara för dem som är födda år 1954 eller senare. För mer om det nya systemet, se nästa och senare kapitel.

20-delar

Fördelningen på det gamla och nya systemet är i 20-delar enligt bilden nedan.

För exempelvis den som är född år 1940, se bilden, bildas pensionen av 14/20 av en pension beräknad enligt det gamla systemet och 6/20 av en pension beräknad enligt det nya systemet. Och för till exempel den som är född år 1945 är andelarna 9/20 och 11/20.

Pensionen från två system

De pensioner som kan komma ifråga är de nedan. Undantagsvis kan en efterlevandepension finnas. Till sådan pension återkommer jag i ett senare, eget kapitel.

Tilläggs pension	Premiepension
Inkomst pension	Garantipension

Inkomstpension Premiépension

Om du jämför med gruppen *Födda före 1938* har det här kommit till *Inkomstpension* och *Premiepension*. De hör båda till det nya system som jag beskriver i några kapitel som följer.

Förändringar i tilläggspension och inkomstpension beräknas från ett år till ett annat på samma sätt som i förra kapitlet. För premiépensionen beror förändringen på hur fondmarknaden utvecklas. Mer om detta kommer i ett senare, eget kapitel.

En garantiregel för mellangenerationen

För pensionstagare i mellangenerationen finns en garantiregel. Regeln säger att man är garanterad minst den pension som till och med år 1994 var intjänad enligt det gamla systemet. Det tillskott som regeln kan ge kallas *garantitillägg*.

Ökad pension genom arbete?

Ja, förvärvsarbete efter pensionering kan ge ökad pension när det gäller *Inkomstpension* och *Premiepension*.

Garantipension

Garantipensionen fungerar på samma sätt som för gruppen *Födda före 1938*. Men den är lägre: 2,13 prisbasbelopp för ogift och 1,90 prisbasbelopp för gift. Att jämföra med talen 2,1814 och 1,9434 för gruppen *Födda före 1938*. Mer om garantipension kommer i ett senare, eget kapitel.

Allmän pension: Födda efter 1953

En pensionerad make är ofta en hustrus heltidsjobb (Ella Harris).

För denna grupp gäller det nya pensionssystemet fullt ut.

Systemet är extremt komplicerat. Kanske finns det gissningsvis något tiotal människor i det här landet som helt förstår det. Om ens det? Så här säger en utredare i Ålderspensionsutredningen i en intervju i DN om en av systemets sidor.

Det är så gott som omöjligt att jämföra hur mycket pengar man skulle ha kvar efter skatt om man ska bli pensionär eller fortsätta att arbeta. Vi har jobbat i ett halvår med att försöka förstå hur reglerna ser ut – och vi är ändå inte riktigt säkra på att vi begriper dem.

De pensioner som kan komma i fråga är de nedan; de beskrivs i senare, egna kapitel.. Undantagsvis kan en efterlevandepension finnas. Till sådan pension återkommer jag också.

Inkomstpension
Premiepension
Garantipension

Underlag för pensionerna

Varje år beräknar Pensionsmyndigheten ett underlag för vad som ska bli din inkomst- och premiepension. Underlaget har två källor:

- *Pensionsgrundande inkomst.* Denna är 93 procent av din inkomst av förvärvsarbete. Också vissa sociala förmåner räknas in i förvärvsinkomsten. Två exempel är föräldrapenning och sjukpenning.
All förvärvsinkomst kan inte bli pensionsgrundande. Det finns ett golv som är 42,3 procent av prisbasbeloppet och ett tak som är cirka 8,0645 inkomstbasbelopp. År 2016 är de två basbeloppen 44 300 kr respektive 59 300 kr. Det ger golvet 18 739 kr och taket 478 225 kr.
- *Pensionsgrundande belopp.* De är fyra och bygger på
  - Tid med barn yngre än fyra år.
  - Studier vid högskola/universitet, från år 1995.
  - Pliktjänstgöring i försvaret, från år 1995 fram till juli år 2010.
  - Aktivitetsersättning eller sjukersättning. Det är förmåner till dem som har starkt nedsatt arbetsförmåga. Tidigare kallades de förtidspension.

Staten, det vill säga vi skattebetalare, står för de kostnader som de pensionsgrundande beloppen för med sig.

Underlaget kan högst vara 7,5 inkomstbasbelopp, det så kallade *intjänandetaket*. Med 2016 års inkomstbasbelopp 59 300 kr är detta 444 750 kr.

Exempel: För blivande pensionären Lena gäller ett visst år följande underlag:

<i>Pensionsgrundande inkomst</i>	232 500 kr
<i>Pensionsgrundande belopp för vård av barn</i>	20 000 kr
<i>Hela underlaget</i>	252 500 kr

Pensionsrätter

Pensionsrätter är belopp som bildar behållningen för din framtida inkomst- och premiepension. De är av två slag.

- Pensionsrätt för inkomstpension: 16 procent av underlaget
- Pensionsrätt för premiepension: 2,5 procent av underlaget

Exempel: Ovan såg du Lenas underlag ett visst år, 252 500 kr. Det ger:

<i>Pensionsrätt för inkomstpension</i>	<i>Pensionsrätt för premiepension</i>	<i>Summa pensionsrätter</i>
16 % av 252 500 kr 40 400 kr	2,5 % av 252 500 kr 6 313 kr	18,5 % av 252 500 kr 46 713 kr

Obs! Pensionsrätterna är inte pengar som dras från dina inkomster. De redovisas i din behållning för inkomstpension respektive din behållning för premiepension.

Pensionsbehållning inkomstpension och premiepension

Varje vår får du ett orange kuvert från Pensionsmyndigheten. I detta finns uppgift om pensionsrätt föregående år liksom uppgifter om vad som hänt med din samlade behållning från ett år till ett annat.

Exempel: Här är ett av de besked vår Lena fått från Pensionsmyndigheten. Det gäller behållningen för inkomstpension och premiepension.

<i>Förändringar under året i kr</i>	<i>Inkomstpension</i>	<i>Premiepension</i>
<i>Värde 31/12 år 1</i>	694 873	112 281
<i>Insatt pensionsrätt för år 1</i>	40 400	6 313
<i>Arvsinst från avlidnas pensionskonton</i>	311	57
<i>Administrations- och fondavgift</i>	- 265	- 268
<i>Värdeförändring</i>	38 181	- 12 136
<i>Värde 31/12 år 2</i>	773 500	106 247

Kommentarer

- ❑ Arvsvinst är pensionsbehållningar som kommer från de personer *i årskullen* som avlidit under året.
- ❑ Värdeförändringen är i det här fallet positiv för inkomstpensionen men negativ för premiepensionen. Fondutvecklingen under året har tydligen varit dålig.
Värdeförändringen för inkomstpensionen beräknas normalt med hjälp av två speciella index. Indexen grundar sig på inkomstförändringen i Sverige och på förändringen i konsumentpriserna för vanliga varor och tjänster.

Födda efter 1953: Inkomstpensionen

Pensionering – världens längsta kaffepaus (Okänd).

Din inkomstpension bygger på den behållning du har på ett konto för just inkomstpension hos Pensionsmyndigheten. Ett exempel på behållning finns i förra kapitlet.

Uttag av inkomstpension

Du kan ta ut din inkomstpension *tidigast* från och med den månad du fyller 61. Men du kan få den först från och med den månad då din ansökan kom in till Pensionsmyndigheten.

Du kan ta ut pensionen som *hel* eller *i andel*. En andel kan vara tre fjärdedelar, halv eller en fjärdedel. Det går att växla mellan olika andelar. Det går också att för önskad tid helt avstå från pensionen. Belopp du avstår från blir vilande.

Pensionens storlek

Hur stor din årliga inkomstpension blir kan lite förenklat beskrivas så här:

- ❑ Den behållning som finns på ditt inkomstpensionskonto delas med ett så kallat *delningstal*. Delningstal ska främst spegla hur många år man *förväntas* ha kvar att leva när man tar ut pensionen. Samma delningstal används både för män och för kvinnor. Detta trots att kvinnor i genomsnitt lever längre än män.
- ❑ Delningstalet ger ett årsbelopp. Detta belopp delat med tolv blir din inkomstpension per månad. Pensionen räknas om varje år.

Delningstal

För födda efter 1953 finns hittills (januari år 2016) delningstal bara för dem som är födda 1954 och 1955:

	61	62	63	64	65
1954	18,98	18,39	17,8	17,21	16,63
1955	19,06	18,48	17,89	17,3	16,71

Exempel: Tove född år 1955 tar ut sin inkomstpension när hon år 2016 fyller 61. Behållningen på hennes konto är 2 302 450 kr. Med delningstalet 19,06 blir hennes inkomstpension per månad

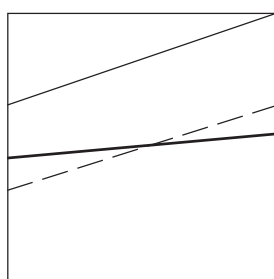
$$2\,302\,450\text{ kr}/19,06/12 = 120\,800\text{ kr}/12 = 10\,067\text{ kr}$$

Vid nytt årsskifte

Din inkomstpension räknas om vid varje årsskifte. Två faktorer påverkar förändringen.

- Om *ny pensionsrätt* lagts till din behållning via pensionsgrundande inkomst eller pensionsgrundande belopp. Arbetsinkomst som gett pensionsrätt är den vanligaste anledningen.
- En omräkning med ett beräkningsmått som bygger på hur *lönerna* utvecklas och på hur *konsumentpriserna* på vanliga varor och tjänster förändras. Måttet delas med 1,016, den så kallade *normen*. Divisionen innebär en minskning och används för att under de kommande åren kompensera för att utgångspensionen medvetet gjorts för hög.

Så här kan den effekt normen har schematiskt beskrivas.

- A A Inkomstutvecklingen i Sverige.
- B Pensionen utan normen.
- C Hur normen ändrar pensionen. Ett förskott återbetalas gradvis.

Tiden som pensionär

Faktorerna ovan kan ge en ökning av pensionen, men också oförändrad pension eller rentav en minskning av den.

Födda efter 1953: Premiepensionen

Ungdom vore ett idealiskt tillstånd om det kom lite senare i livet (Herbert Asquith).

Din premiepension byggs på den behållning du har på ett konto för just premiepension hos Pensionsmyndigheten. Ett exempel på behållning finns i förrförra kapitlet; se sidan 19.

Placering i fonder

Varje år du får en pensionsrätt ska den placeras i en eller flera fonder hos Pensionsmyndigheten. Det kan ske i upp till fem av de över 800 fonderna där.

❑ *Du kan själv välja*

Du kan själv välja fond eller fonder. Du kan också när som helst byta ut en eller flera fonder mot en annan fond eller andra fonder. Du kan göra dina val på myndighetens hemsida pensionsmyndigheten.se; det är gratis. Gå in på [Dina pensionsidor](#). För val och byte behöver du en e-legitimation.

En annan möjlighet är den *premi pensionsapp* som du gratis kan ladda ner från myndigheten. För information om den, välj [Appar för din pension](#) (under rubriken *Om webbplatsen* längst ned till höger) → [Premiepensionsapp](#).

❑ *Du kan låta Pensionsmyndigheten välja*

Väljer du inte själv placeras myndigheten pensionsrätterna i den egna fondportföljen *AP7 Såfa*, kort för Statens årskullsförvaltningsalternativ.. Den kallas ibland skämtsamt för soffan. AP7 står för Sjunde Allmänna Pensionsfonden

För *förvaltningstjänster* och *fondrådgivare*, se i slutet av kapitlet.

Lista över fonder

Du når myndighetens fondlista genom att upptill på hemsidan klicka på [Fondsök](#).

Sök på Pensionsmyndigheten

Fondsök
↑

På nästa sida kan du se början av listan vid ett visst tillfälle.

Fondavgifter och behållning

En eller flera fondavgifter minskar hur stor din premiepension blir när du tar ut den. Pensionsmyndighetens hemsida har en översikt över vad avgifter kan betyda. Tabellen

Fond- nummer	Fond- typ	Fondnamn ▲	Värdeutveckling %				
			Fond- avgift %	Risk 36 mån.	2015	2014	Snitt 5 år
336115	R	Aberdeen Global - Asia Local Currency Short Duration Bond Fund	0,38	8	3	19	4
865063	A	Aberdeen Global - European Equity (Ex UK) Fund	0,67	12	4	12	7
367698	A	Aberdeen Global - European Equity Fund	0,63	12	-1	10	6
757575	A	Aberdeen Global - Japanese Equity Fund	0,62	16	17	22	11
192146	A	Aberdeen Global - Japanese Smaller Companies Fund	0,62	18	15	33	15

Fondtyp

A står för aktiefond. Andra typer är R, räntefond, B, Blandfond, och G, generationsfond (fond för viss åldersgrupp).

Fondavgift

Fondavgifterna är rabatterade. Högsta tillåtna avgift från 1/1 år 2015 är 0,89 procent. Några fonder har 0 procent i avgifter. Avgiften för AP7 Såfa (se förra sidan) är 0,12 eller 0,05 procent, beroende på om fonden består av aktier eller av räntebärande värdepapper. Räntefonder har normalt lägre avgifter än aktiefonder.

Det går att få fonderna rangordnade efter avgiftens storlek. Klicka i fondlistan på kolumnrubriken [Fondavgift %](#). Ett klick ger en rangordning från lägsta till högsta avgift, ytterligare ett klick den motsatta rangordningen.

Förutom fondavgift(er) finns en administrationsavgift som Pensionsmyndigheten tar ut varje år. Den är 0,14 procent av ditt pensionskapital men högst 120 kr. De fondval och fondbyten du gör är däremot gratis; se förra sidan.

Risk

En allmän rekommendation är att man några år före pensioneringen bör välja fonder med låg risk.

nedan visar effekten för en spartid på 33 år, den genomsnittliga spartiden i premiepensionssystemet enligt myndigheten.

Fondens avgift	Minskning av premiepensionen
0,05%	2%
0,15%	5%
0,25%	8%
0,50%	15%
0,75%	22%
1,00%	28%
1,50%	39%

Uttag. När och hur

Du kan ta ut din premiepension *tidigast* från den månad du fyller 61. Men du kan få den först från och med den månad din ansökan kom in till myndigheten. Samma tidpunkt, 61 år, gäller för inkomstpensionen. Garantipension däremot kan tas ut först vid 65 års ålder.

Du kan ta ut premiepensionen som *hel* eller *i andel*. Andelen kan vara tre fjärdedelar, halv eller en fjärdedel. Det går att växla mellan olika andelar. Det går också att för önskad tid helt avstå från pensionen. Belopp du avstår från blir vilande.

Fortsatt placering

Fram till ditt uttag är pengarna på ditt premiepensionskonto placerade i en så kallad *Fondförsäkring*. När du tar ut pensionen kan du låta behållningen vara kvar där eller byta till en så kallad *Traditionell försäkring*.

Fondförsäkring

Dina pengar stannar kvar i den eller de fonder du tidigare valt. Men du kan byta fonder när du vill. På det sättet påverkar du själv hur stor pensionen blir – positivt eller negativt.

Traditionell försäkring

Ett garanterat nominellt belopp beräknas för dig, ett slags livränta. Du ska få minst samma belopp så länge du lever.

Pensionens storlek

Lite förenklat går det till så här:

- Den behållning som finns på ditt konto för premiepension delas med ett så kallat *delningstal*. Delningstal ska främst spegla hur många år man *förväntas* ha kvar att leva när man tar ut pensionen. Samma delningstal används både för män och för kvinnor. Här är några av talen. De är utan efterlevandeskydd; se nästa sida.

Fondförsäkring (utan efterlevandeskydd)

								Ålder
61	62	63	64	65	66	67	68	
15,25	14,95	14,63	14,31	13,97	13,63	13,27	12,91	

Traditionell försäkring (utan efterlevandeskydd)

Ålder							
61	62	63	64	65	66	67	68
18,51	18,05	17,58	17,11	16,62	16,13	15,63	15,12

- Delningstalet ger ett årsbelopp. Detta delat med tolv blir din premiepension per månad.

Exempel: Kajsa, som valt Fondförsäkring, tar ut sin premiepension när hon fyller 62. På sitt konto har hon 359 600 kr. Med delningstal 14,96 blir hennes premiepension per månad

$$359\,600\text{ kr}/14,96/12 = 23\,997\text{ kr}/12 = 2\,004\text{ kr}$$

Överföring av pensionsrätt till annan

I vissa fall kan du föra över pensionsrätt för premiepension till en som står dig nära. Det kan vara make/maka/registrerad partner, men inte sambo. *Anm:* Registrerade partner är två personer av samma kön som låtit registrera sig enligt *Lagen om registrerat partnerskap* (upphävd år 2009). De två kan ändå stå kvar som registrerade partner. De kan i stället välja att gifta sig.

Vilka pensionsrätter

Vad du kan föra över är pensionsrätter som du tjänar in. Men bara för det år som du begär överföring för och för år därefter. Du kan inte ångra en gjord överföring för att få tillbaka en tidigare överförd rätt. Men du kan när som helst avbryta överföringen. Om du skiljer dig upphör den automatiskt. Om du dör kommer den att upphöra från och med året efter dödsfallet. *Anm:* Pensionsrätt för *inkomstpension* går inte att föra över.

Exempel: Johans maka Hilda kommer att ha en mycket lägre pension än den han själv beräknas få. Han gör överföringen på en blankett som han tar fram på Pensionsmyndighetens hemsida.

Det belopp som förs över minskas med 8 procent. Den nya mottagaren får alltså 92 procent av pensionsrätten. Överföringar är mycket ovanliga. År 2014 var det bara cirka 9 000 fall eller omkring en halv procent av alla parförhållanden där överföring var tillåten. Nästan alltid var det från make till maka.

Efterlevandeskydd

När du går i pension kan du, om du vill, teckna ett *efterlevandeskydd*. Det är ett skydd för make, maka, registrerad partner eller sambo (i vissa fall). Din egen premiepension blir lägre, men mottagaren får efter din död en del av den så länge hen lever.

Exempel: Amira, gift med Ulla, räknar med att Ulla kommer att ha en mycket lägre pension än den hon själv får. Hon vill därför teckna ett efterlevandeskydd. Hon tänker göra det när hon själv en gång ansöker om premiepension (det normala sättet).

Amira kan inte ångra sig när skyddet väl är tecknat. Men skyddet upphör efter anmälan om hon och Ulla skiljer sig.

I tabellen nedan har du ett exempel på vad ett efterlevandeskydd kan innebära i pengar. Det är hämtat från Pensionsmyndighetens hemsida och gäller vid *Fondförsäkring*. Likartade men något lägre belopp gäller vid *Traditionell försäkring*. *Anm:* För de två försäkringsbegreppen, se förrföra sidan. Med partner i tabellen menas make/maka/registerad partner/sambo (i vissa fall).

Premiepension utan efterlevandeskydd		Premiepension med efterlevandeskydd					
Din ålder		Din partners ålder					
		50 år	60 år	70 år			
61 år	500 kr	395 kr 79 %	430 kr 86 %	465 kr 93 %			
65 år	500 kr	365 kr 73 %	405 kr 81 %	450 kr 90 %			
70 år	500 kr	320 kr 64 %	365 kr 73 %	420 kr 84 %			

Fondrådgivare/Förvaltningstjänster

Det rör sig om företag som åtar sig att ge dig tips (rådgivning) eller byta premiefondfonder åt dig (förvaltning). Det är privata företag med vinstsyfte. För adresser, googla till exempel med texten rådgivning premiepension eller förvaltning premiepension.

Pensionsmyndigheten har inget samarbete med företagen. Den tar inte heller ställning till om du ska anlita ett företag eller inte. Däremot ger man en del allmänna synpunkter. Gå till pensionsmyndigheten.se och välj A-Ö → Fondrådgivare och förvaltningstjänster. På sidan finns också svar på många vanliga frågor.

Företagen måste ha tillstånd från myndigheten *Finansinspektionen*. På sidan nyss finns en länk dit, Finansinspektionens webbplats. På den sida du får kan det finnas varningar för företag som inte sköter sig.

Vid telefonsäljning

För ett giltigt avtal krävs att du som konsument *skriftligen* godkänner den tjänst som företaget erbjuder. Utan avtal är du inte skyldig att betala för den. Och företaget ska innan ett avtal skrivs informera om villkoren i det. ”Köp inte något som du inte förstår”, uppmanar Pensionsmyndigheten.

Födda efter 1937: Garantipensionen

Ibland är det svårt att se om pensionering är en belöning för ett liv av hårt arbete eller ett straff.
Terri Guillemets

Garantipensionen är ett grundskydd. Främst går den till dem som under livet har haft bara en liten arbetsinkomst eller ingen alls. Den finansieras via skatten. Ett krav är att man bott i Sverige i minst tre år. Det ska ha skett från och med det år man fyllde 16 och till och med det år man fyller 64. Har du bott här kortare tid men minst ett år kan du få ta med tid när du bott i annat EU-land eller i Island, Liechtenstein, Norge eller Schweiz.

Hel garantipension

Hel garantipension kräver att du bott i Sverige i minst 40 år mellan 16 och 64 år. Har du kommit till Sverige som flykting kan du i vissa fall få ta med bosättnings tid i ditt hemland.

Hel garantipension följer prisbasbeloppet (pbb), 44 300 kr år 2016. Den är olika stor för ogift och gift.

Civilstånd	Pbb	Belopp i kr år 2016	
		Per år	Per månad
Ogift	2,13	94 359	7 863
Gift	1,90	84 170	7 014

För gruppen födda före 1938 gäller talen 2,1814 och 1,9434.

Ogifta

Som ogift räknas också den som är skild eller är änka/änkling. Till gruppen hör också den som är gift men inte bor tillsammans med den andra parten.

Exempel: Alice är gift och har garantipension enligt regeln för gift. Hennes make Börje kan inte längre bo kvar hemma utan tas in på ett äldreboende. Alice kan begära att få sin garantipension enligt regeln för ogift. Den är högre än för gift.

Gifta

Som gifta räknas också registrerade partner (se förrförra sidan) samt sambor som har barn tillsammans eller tidigare varit gifta med varandra.

Reducerad garantipension

Hel garantipension reduceras i två fall.

Annan pension

Tilläggs pension, inkomstpension, änkepension eller viss utländsk pension reducerar garantipensionen. Premiepension eller tjänstepension påverkar den däremot inte.

Garantipensionen minskar gradvis när annan pension enligt ovan ökar. Den blir 0 när annan pension når gränsen 3,0725 prisbasbelopp för ogift och 2,7233 prisbasbelopp för gift. Med 2016 års prisbasbelopp 44 300 kr ger detta gränserna 136 112 kr respektive 120 642 kr per år eller 11 343 kr respektive 10 054 kr i månaden.

Mindre än 40 bosättningsår mellan 16 och 64 års ålder

För vart och ett av de 40 åren som saknas minskar garantipensionen med 1/40.

Exempel: Anton är registrerad för 31 bosättningsår. Med full bosättningstid skulle han ett visst år få garantipensionen 3 870 kr i månaden. Med sina 31 år får han i stället

$$31/40 \text{ av } 3\,870 \text{ kr} = 2\,999 \text{ kr}$$

Från ett år till ett annat

För ett sätt att på ett ungefär kolla beloppet ett nytt år, se på sidan 15 i boken.

Uttag av garantipension

Du kan ta ut garantipensionen tidigast från den månad du fyller 65 år. Det finns ingen anledning att vänta med att ta ut den om du har rätt till den. Har du vid uttaget rätt till inkomstpension måste du ta ut också denna, *i sin helhet*. Motsvarande gäller inte för premiepensionen.

Vid nytt årsskifte

Se genomgången i det tidigare kapitlet *Allmän pension: Födda före 1938*. Men använd här prisbasbeloppstalen 2,13 och 1,90.

Om du byter civilstånd

Om du har garantipension påverkar ditt civilstånd hur stor den blir. Pensionen är större för den som räknas som ogift än för den som räknas som gift; se förra sidan.

Du ska därför anmäla till Pensionsmyndigheten om du ändrar civilstånd. Du blir återbetalningsskyldig om du fått för stor garantipension.

Nya bättre villkor?

I utredningen SOU 2013:25 *Åtgärder för ett längre arbetsliv* finns förslag om förbättrad garantipension:

- Arbetsinkomst efter 65 års ålder ska inte, som nu, minska garantipensionen.
- Garantipensionen blir högre om man tar ut den efter 65 års ålder.
- Har man mindre än 40 försäkringsår får man räkna också arbetsår efter 64 års ålder.

Efterlevandepensioner

Den som får en änka i sängen får den döde mannen i huset (Danskt ordspråk).

De tre slagen av efterlevandepension är

Barnpension
Omställningspension
Änkepension

En efterlevandepension ska täcka en del av den försörjning som den andra parten bidragit med. Här tar jag upp omställningspension och änkepension. Bra information finns på hemsidan pensionsmyndigheten.se; välj [A-Ö](#) → [Efterlevandepension](#). Har du frågor kan du ringa 0771-776 776.

Vad som nu följer får bli en översikt. Det finns inte plats för att i detalj gå in på de ofta komplicerade reglerna.

Omställningspension

Omställningspension är både för män och för kvinnor. Du kan få pensionen om din make/maka dött och du är under 65 år. Du ska ha bott tillsammans med hen vid dödsfallet. Du ska dessutom vid dödsfallet uppfylla *ett* av två krav:

- Du ska ha bott tillsammans med barn under 18 år som båda eller någon av er hade vårdnaden om. *Anm:* Vårdnad, rättsligt ansvar för ett barn.
- Du ska utan avbrott ha bott tillsammans med din make/maka under de senaste fem åren.

Som makar räknas sambor som har eller har haft barn tillsammans *eller* som väntade barn vid dödsfallet *eller* som tidigare varit gifta med varandra.

Tid

Tiden är 12 månader. I vissa fall kan den förlängas. Fyller du 65 år under tiden upphör pensionen.

Storlek

Pensionen beräknas på visst sätt på din make/makas inkomstpension. Får du ett lågt belopp kan du få en utfyllnad i form av garantipension. För inkomstpension och garantipension, se tidigare kapitel.

Änkepension

Änkepensionen är bara för kvinnor. Den avskaffades i princip år 1990. Du kan ändå få den om du var gift med din make både den 31/12 år 1989 *och* vid dödsfallet. Ni ska dessutom ha gift er senast den dag maken fyllde 60 år.

Änkepension kan ges i två fall:

Du är född år 1944 eller tidigare

Du och din make måste antingen ha varit gifta i minst fem år vid dödsfallet *eller* ha barn tillsammans.

Du är född år 1945 eller senare

Du och din make måste antingen ha varit gifta i minst fem år den 31/12 år 1989 *eller* ha barn tillsammans både den 31/12 år 1989 och vid dödsfallet.

Storlek

Pensionen beräknas på den tilläggs pension din make tjänat in i det gamla pensions-systemet. Beräkningen är ganska krånglig så jag hänvisar till Pensionsmyndighetens hemsida. För begreppet tilläggs pension, se tidigare kapitel. Särskilda regler gäller om du inte fyllt 65 år vid dödsfallet.

När du fyller 65 år

Pensionsmyndigheten räknar om änkepensionen. De flesta får då betydligt mindre i pension. Pensionen påverkas också om du tar ut allmän pension innan du fyllt 65.

Bromsen

Bromsen slår till om balans saknas, det vill säga om tillgångarna ett visst år inte räcker för pensionerna samma år. På byråkratspråket talar man om *Automatisk balansering av ålderspensionsystemet*. De pensioner det här gäller är *tilläggs pension* och *inkomst-pension*. *Anm:* För bromsen och efterlevandepension finns en specialregel som jag går förbi.

Det kan vara lättare att förstå hur bromsen fungerar om vi börjar med den formel som ger pensionen för ett nytt år.

$$\text{pension år 2} = \text{pension år 1} \times \frac{\text{indexår2}}{\text{indexår1} \times 1,016}$$

Talet 1,016, *normen* kallad, minskar pensionen. Skälet är att pensionen, när den tas ut, medvetet beräknats för hög. Se mer om detta på sidan 22 i boken.

Balans råder: Ingen broms

De två index som i detta fall används är så kallade *inkomstindex*, ett för vart och ett av åren. Ett inkomstindex speglar förändringen i den genomsnittliga förvärvsinkomsten i Sverige från ett år till ett annat plus hur penningvärdet förändrats.

Obalans råder: Broms!

De två index som då används är så kallade *balansindex*. Balansindexet för ett visst år är årets inkomstindex multiplicerat med ett så kallat *balanstalet*. Ett *balanstalet* är förhållandet mellan tillgångar och utbetalningar. Räcker tillgångarna är talet minst 1. Räcker de inte blir talet mindre än 1. Anta att balanstalet för ett visst år är 0,9821. Det innebär att det saknas pengar för ungefär två procent av pensionsutbetalningarna det året. Balansindex används då i stället för inkomstindex.

Exempel: År 2014 slog bromsen till och sänkte 2013 års tilläggs pension och inkomst-pension med 2,7 procent. I stället för inkomstindex användes då balansindex: 148,53 för år 2013 och 146,84 för år 2014. Säg att pensionen var 12 341 kr år 2013. Vad blev den år 2014? Med formeln ovan får vi

$$\text{pension år 2014} = 12\,341 \times \frac{146,84}{148,35 \times 1,016} = 12\,008$$

För år 2016 är *balanstalet* 1,0375.

Äldreförsörjningsstöd

Varje liten smula hjälper (Okänt ursprung).

Äldreförsörjningsstödet, ÄFS, har tillkommit för att äldre människor inte ska behöva söka socialbidrag – annat än undantagsvis. Det kan ges till den som fyllt 65 år. Den som söker – hos *Pensionsmyndigheten* – ska ha tagit ut all den ålderspension och det bostadstillägg hen har rätt till. Omkring 18 000 personer, de flesta kvinnor, fick stödet år 2014 och antalet ökar. Mindre än 10 procent av dem var födda i Sverige. Stödet gäller bara för ett år i taget. Sedan måste man söka på nytt.

Stödet ska garantera dels en *skälig levnadsnivå*, dels en *skälig bostadskostnad*. Det är inkomstprövat men skattefritt. Det ges om

En årsinkomst be-
räknad på visst sätt

är mindre än

Ett belopp för
skälig levnadsnivå + Ett belopp för skäl-
ig bostadskostnad

Skälig levnadsnivå

Skälig levnadsnivå per månad är en tolfedel av 1,473 prisbasbelopp för ogift och en tolfedel av 1,204 prisbasbelopp för gift. Sambor räknas som makar.

År 2016 är prisbasbeloppet 44 300 kr. Det ger det året månadsbeloppen

- Skälig levnadsnivå ogift, 5 438 kr.
- Skälig levnadsnivå gift, 4 445 kr.

Skälig bostadskostnad

Skälig bostadskostnad per månad är högst 6 200 kr för ogift och 3 100 kr för gift.

Årsinkomst och månadsstöd

Viktiga poster i årsinkomsten är pension(er), inkomst av förvärvsarbete och inkomst av kapital. Alla belopp är efter avdrag för skatt och avgifter. Till årsinkomsten ska läggas 15 procent av nettoförmögenhet över 100 000 kr. Som förmögenhet räknas dock inte värdet av den bostad där man stadigvarande bor. Också bostadstillägg, BTP, och eventuellt särskilt bostadstillägg, SBTP, ska ingå. För begreppen BTP och SBTP, se kapitlet *Bostadstillägg: Ett räkneexempel*. För gift anses inkomsten vara hälften av makarnas sammanlagda inkomst och värdet av förmögenhet hälften av deras sammanlagda nettoförmögenhet. För mer information, gå till Pensionsmyndighet-

ens hemsida pensionsmyndigheten.se. Välj [A-Ö](#) → [Äldreförsörjningsstöd](#).

Exempel: Lydia, 72 år och ogift, bor i Sverige sedan ett tiotal år. Försäkringskassan har för år 2016 fastställt månadsinkomsten efter skatt till 6 120 kr och bostadskostnaden till 3 254 kr. I månadsinkomsten 6 120 kr ingår bostadstillägg från Pensionsmyndigheten. Vi får per månad:

Skälig levnadsnivå för ogift år 2016; se förra sidan	5 438 kr
+ Bostadskostnad	3 254 kr
= Summa	8 692 kr
– Inkomst efter skatt	6 120 kr
= Skillnad	2 560 kr

2 560 kr är det månadsbelopp Lydia får i äldreförsörjningsstöd. Det är som sagt skattefritt. Med stödet har hon efter betald hyra kvar just 5 438 kr:

$$2\,560\text{ kr} + 6\,120\text{ kr} - 3\,254\text{ kr} = 5\,438\text{ kr}$$

Myter om stödet

Äldreförsörjningsstödet går främst till invandrare; det har skapat debatt. Pensionsmyndigheten vill avfärda vissa myter kring stödet. På hemsidan pensionsmyndigheten.se kan du läsa om detta. Välj långt ner [A till Ö](#) → [Äldreförsörjningsstöd](#) → [Mer om äldreförsörjningsstöd](#) → [Myter om äldreförsörjningsstödet](#).

- Stödet går bara till invandrare.
PM: Stämmer inte.
- Stödet är högre än garantipensionen.
PM: Stämmer inte. Jag var tveksam till svaret så jag gjorde en egen beräkning där jag jämförde för två ogifta. Jag tog bokkostnaden 6 200 kr och landets högsta skattesats inklusive begravningsavgift, 36,59 %. Det gav 5 463 kr kvar för garantipensionären att jämföra med maximalt äldreförsörjningsstöd, 5 438 kr.
- Man kan få stödet utan att en enda dag ha bott i Sverige.
PM: Stämmer inte. Bara den som är fast bosatt i Sverige kan få stödet.
- Det görs ingen ekonomisk prövning när man söker stödet.
PM: Stämmer inte
- Man kan vistas utomlands en lång tid och ändå ha stödet.
PM: I EU-länderna och Island, Liechtenstein och Norge kan man vistas upp till ett år med stödet. Utanför dessa länder är tiden högst tre månader.
- Kostnaderna är höga och stiger i snabb takt.
PM: År 2014 kostade stödet 724 miljoner kr och garantipensionen 17 miljarder. PM säger dock inget om den snabba kostnadsökning som väntas för äldreförsörjningsstödet. Redan år 2018 kan det kosta över en miljard.
- Man kan ha tillgångar och pension från utlandet utan att det påverkar stödet.
PM: Stämmer inte. Alla inkomster påverkar stödet.

Bo utomlands

Världen är en bok och den som inte reser läser bara en av sidorna (Saint Augustinus).

Rätten till svensk *allmän pension* kan gälla också om du bosätter dig i ett annat land. Utförliga regler finns på Pensionsmyndighetens hemsida pensionsmyndigheten.se; välj [För pensionärer](#) → [Bosatt utomlands](#). Valet ger meny nedan. Jag tar kort upp några av reglerna samt varnar om möjliga problem med arv.

Pension du kan ta med utomlands	Ändra din utlandsadress
Skatt för dig som bor utomlands	Levnadstintyg
Utbetalning till annat land	

Tilläggs pension Inkomstpension Premiepension

Har du tjänat in till sådan pension har du rätt till den oavsett i vilket land du bor.

Garantipension

Garantipensionen är inte en intjänad pension utan en statligt finansierad utfyllnad för den som inte alls har någon annan pension eller bara en liten annan pension. Antalet år du bott i Sverige är en viktig faktor som avgör hur stor den kan bli.

Bor du utomlands kan du få den bara om du bor i ett EU-land eller i Island, Kanada, Liechtenstein, Norge eller Schweiz. För Kanada kan du få den bara under vissa förutsättningar. Fråga på Pensionsmyndigheten, 0771-776 776.

Efterlevandepension

I det tidigare kapitlet *Efterlevandepensioner* beskriver jag villkoren för dessa *svenska* pensioner. Du kan ha rätt till någon av dem också om du bor i ett EU-land eller i Island, Liechtenstein eller Norge. Du ska i så fall vända dig till pensionsmyndigheten i landet för att få hjälp med en ansökan. Bor du i ett annat land ska du vända dig direkt till Pensionsmyndigheten i Sverige.

Levnadstintyg

Har du pension från Sverige får du varje höst ett intygsformulär och ett informationsbrev skickade till dig. Intyget ska godkännas av en myndighet i landet. Läs om detta via länken [Levnadstintyg](#) ovan.

Arvsfrågor Varning!

Det kan vara så att svenska arvsregler inte gäller i det land du bosätter dig i. Tala med en familjejurist.

Tjänstepensionen

Det finns ingen egen lag som definierar tjänstepensionen. Den är en avtalsfråga. Avtalen är av två slag:

☐ *Kollektivavtal*

Avtalet är mellan din arbetsgivare eller en organisation av arbetsgivare och den fackliga organisationen för den grupp anställda du tillhör. Uppskattningsvis har nio av tio förvärvsarbetande detta slag av avtal.

☐ *Individuellt avtal*

Avtalet är mellan dig och din arbetsgivare. Har ett sådant avtal blivit aktuellt för dig bör du ha sett till att det minst innehåller följande delar:

- Pensionsförsäkring
- Sjukförsäkring
- Tjänstegrupplivförsäkring, TGL
- Olycksfallsförsäkring

Om du under livet bytt jobb kan det ha blivit till en anställning där ett annat avtal gäller. Så kan det till exempel ha varit om du varit kommunalt anställd men gått över till en statlig anställning. Du kan alltså ha rätt till mer än en tjänstepension.

Sparformer

Du har tidigare i livet valt mellan två sparformer. De kan kort beskrivas så här:

● *Traditionell försäkring*

Försäkringsbolaget placerar pengarna i en blandning av olika värdepapper. En garanti för den kommande pensionen är vanlig. Lyckas bolaget bra kan man få mer än garantin.

● *Fondförsäkring*

Det finns inget garanterat pensionskapital. Om man vill får man själv bestämma placering av pengarna eller en del av dem i en eller flera tillåtna fonder. Man får då själv ta hela risken eller en del av risken för hur ens kapital utvecklas.

Nätinformation

Hemsidan minpension.se är en viktig sökplats för din tjänstepension. För inloggning behöver du en e-legitimation eller en personlig kod.